

Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
timad
Cilt / Volume: 17 - Sayı / Issue: 33 - Yıl / Year: 2022
Şubat / February

ISSN: 1306-4223

On Altıncı Yüzyılda Konya'da II. Selim İmaretı Üzerine Bir Not

A Note on the Hospice of II. Selim of Konya in the Sixteenth Century

Mehmet Akif ERDOĞRU

Prof. Dr., Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Prof. Dr., Ege University, Faculty of Literature
aerdogru@gmail.com

orcid.org/0000-0003-0647-519X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15.06.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 09.11.2021

Cilt / Volume: 17, Sayı / Issue: 33, Sayfa / Pages: 77-84

Atıf / Cite as: Erdoğan, M. A., (2022). On Altıncı Yüzyılda Konya'da II. Selim İmaretı Üzerine Bir Not [A Note on the Hospice of II. Selim of Konya in the Sixteenth Century], Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization, 17/33: 77-84.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

On Altıncı Yüzyılda Konya'da II. Selim İmaretı Üzerine Bir Not

Öz

Osmanlı Sultanı II. Selim tarafından, 1563 yılından önce, Konya'da Mevlana Celaleddin Külliyesi yanında inşa edilen bir imaret vardı. Bu bina, 1958'de yıkıldı. Bugün bu binadan arta kalan bir kalıntı yoktur. II. Selim, Konya'da şehzade iken, bazı vergi gelirleri, kendisi tarafından, 1563 yılından önce, Konya'daki imaretine vakfedildi. Bugün bu imaretle ilgili olarak üç vakfiyeye sahibiz. Bunlardan biri Ankara'da Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde korunurken, diğeri Konya'da Mevlana Müzesi Arşivi'nde bulunmaktadır. Prof. Yusuf Küçükdağ, Konya'da A. R. İzzet Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi'nde başka bir vakfiyenin olduğunu söylemektedir ki, bu vakfiye kendisi tarafından 2019 yılında Konya'da yayınlanmıştır. Bu Osmanlı vesikalarına ek olarak, Ankara'da Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, *Defter-i Evkaf-ı Merhum Sultan Selim Han der Konya* başlıklı başka bir vesikaya ulaşılmıştır. Bu belge, Ekim 1585'te, III. Murad'ın saltanatı devrinde hazırlanmıştır. Bu belgeye göre, Konya'nın Bayburt nahiyesinde göçebe halde yaşayan Kayı boyu ile bazı Türkmen köylülerin ödediği vergi gelirleri, II. Selim'in Konya'daki imaretine tahsis edilmiştir. Malumdur ki, Kayı boyu, Osmanlı Devletini kuran önemli Oğuz boylarından biridir. On altıncı yüzyılın ikinci yarısında Konya civarında (Bayburt nahiyesinde) yarı-göçebe olarak yaşamaktadırlar. Bu imareti mali olarak desteklemişlerdir. Dolayısıyla, belgelerden, II. Selim ile Konya Kayıları arasında güçlü bir mali bağlantının olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: II. Selim, Konya, İmaret, Kayı, Vakıf.

A Note on the Hospice of II. Selim of Konya in the Sixteenth Century

Abstract

There was an Ottoman hospice constructed by II. Selim, Ottoman Sultan, in Konya, before the year of 1563, near the complex of Mawlana Celaleddin Rumi. This building was pulled down in 1958. Today there is no any remnant on this buildings. When II. Selim, one of the sons of Suleiman the Magnificent, was an Ottoman prince in Konya, some tax revenues were devoted to his hospice in Konya by him before 1563. Today we hold tree wakfiyyas on the hospice. One of them is preserved at the Archives of Pious Foundation of Turkey in Ankara (No. 734, pp.168-175), other is preserved the Archives of Mawlana Museum of Konya (No. 120/2). Prof. Yusuf Küçükdağ says that there is also another wakfiyya on the hospice in the Museum and Library of A. R. İzzet Koyunoğlu of Konya (No.13396) that he published this documents in Konya in 2019. In addition to these Ottoman documents, I founded a new archival document on the hospice at the Archives of Directorate of Land and Cadastral Office of Turkey in Ankara that titled *Defter-i Evkaf-ı Merhum Sultan Selim Han der Konya* (Daftar on the Pious Foundation by the Late II. Selim in Konya). This document was prepared on October 1585, in the reign of III. Murad. Important information on the

hospice were given in this unpublished document. According to this document, tax revenues by Kayı nomads who were unsettled in the district of Bayburd of Konya and by some Turcoman peasants were assigned to the hospice of Konya by II. Selim. As known, Kayı tribe was one of the important Oghuz tribes and founded Ottoman Empire. In the second part of sixteenth century, they hold semi-nomadic life around Konya and supported the hospice fiscally. Accordingly, it is understood for the documents that there was a strong fiscal connection between II. Selim and Konya Kayı.

Keywords: II. Selim, Konya, Hospice, Kayı, Foundation.

1. Giriş

Bu çalışma, Prof. Yusuf Küçükdağ'ın Konya'da günümüzde mevcut olmayan (Mevlana Külliyesi'nin yanında) II. Sultan Selim imaretiyle ilgili olarak yayınladığı son makaleye, yeni ulaşılan bir arşiv belgesinin içerdiği bilgileri ilave etmek amacıyla kaleme alınmıştır. Konuya ilişkin Küçükdağ'ın ele aldığı son çalışmada¹ söz konusu belgelerin yer almaması, alana katkı açısından çalışmanın önemini artırmaktadır. İlk belge, Ankara'da Tapu ve Kadastro Arşivi'nde korunan vakıf defteri (*Defter-i Evkaf-ı Merhum Sultan Selim Han der Konya*, Cedit Vakıflar Tasnifi, No:2145/ 2167), hem Konya tarihi, hem Konya'daki II. Selim imaretinin tarihi² açısından önem taşımaktadır. Söz konusu vakıf defteri, Sultan III. Murad'ın emriyle, Ekim 1585 (Zilhicce 993) tarihinde hazırlanmıştır. Karaman vilayeti defterdârı Mustafa b. Ahmed ile kâtip Kadri b. Mehmed, defteri birlikte hazırlamışlardır. III. Murad'ın bir tuğrasını da taşımaktadır. On üç yapraklık bu değerli defter, Konya'daki II. Selim'in imaretine sağlanan yeni gelir kaynaklarını göstermektedir. 1579 tarihli (987) bir arşiv belgesinde, Konya'da bulunan II. Selim imaretinin harap olmaya yüz tuttuğu ve vakfının fakirleşmeye başladığından söz edilmiştir: '*Merhum ve mağfur Sultan Selim Han aleyhirrahmete ve'l-gufran mahrusa-i Konya'da Türbe-i Celaliye kurbünde bina ettikleri imaretleri harabe müşrif olup vakfın ziyade za'fi vardır deyü...*'³ ifadesinin devamında, söz konusu vakıf için Karaman defterdarına 46.000 akçalık has tayin edilmesi emredilmiştir. Bu sayımda vakıf için 75.915 akçalık yeni bir vergi kaynağı bulunmuştur. Kısacası imaretin geliri giderine yetmemektedir. İmaret binasının Türbe-i Celaliye yakınında bulunduğu; Mezidler, Sarı Satılmış, Ali Hacı (Sak Yatan) ve Kara İlyas isimli ekinliklerin, önceden sipahilere tımar olarak verildiği ama 6 Kasım 1580 tarihli Karaman

¹ Yusuf Küçükdağ, 'Konya Sultan Selim İmaret-i Vakıfları ve Vakfiyesi', *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, Konya 2019, s. 3-53

² Osmanlı belgelerinde, İmaret, İmaret-i Cedid, Tabhane Hanı, Kurşunlu Han ve Kervansaray olarak geçtiği ifade edilir. Mutfak, tabhâne, kiler, fırın, ahır, odunluk, buğday ambarı, şadırvan ve çeşmelerden müteşekkildi. İki katlıydı (bkz. Yusuf Küçükdağ, 'Sultan Selim Camii ve Külliyesi' maddesi, *DİA*, 37, İstanbul 2009, s. 517).

³ BOA, *Mühimme Defteri*, XXXIX, Hüküm: 126.

Hazine-i Amire defterdarı Sinan'ın emriyle, Atçeken⁴ taifesinin köylü (reaya) yazılarak, öşür ve diğer vergilerinin vakfa aktarıldığı ifade edilmiştir. Bu yıllarda Konya bölgesinde yeni gelir kaynakları bulmak zor olmuştur. Zira Safeviler ile yapılan harpler, bölgeyi fakirleştirmiştir. Sipahi oğlanlarına yeni tımarlar verme imkânı neredeyse ortadan kalkmıştır. Nitekim Bayburt'a bağlı Divanlar ve Gencek köylerinde çok sayıda sipahi oğlu tımar beklemiştir.

İmaret ile ilgili ikinci vesika, Ekim 1584 (Ramazan 992) tarihli *İçel Mufassal Defterinde* bulunmaktadır. Defterde, Silifke'ye bağlı Şeyh Güvenç, Kit (Kepez değil), Ortaviran, Kargucak, Mara (Eskihisar), İblisler, Sosun ve Cüllahlar isimli İslam köylerinin örfi ve şeri vergilerinin, Konya'daki II. Selim imaretinin vakfı olduğu belirtilmiştir. Buradaki Şeyh Güvenç köyü, Şeyh Aydın cemaati tarafından kurulmuştur. İblisler köyü halkının bir kısmı Çiftlik'te, diğer bir kısmı da Kuruviran köyünde ikamet etmişlerdir.⁵

2. Vakfın Akarları

Söz konusu vakfın sahih bir vakıf olmadığı, tahsisat cinsinden bir vakıf olduğu, miriye ait vergi kalemlerinin vakfa tahsis edilmesinden anlaşılmaktadır. Türkmen Göçebeler ile köylülerin Osmanlı hazinesine ödemek zorunda oldukları bazı vergi kalemleri, Sultan'ın talimatı ile imaret vakfına tahsis edilmiştir. Bilindiği gibi, o yıllarda Karaman vilayetinde vergiler, üç asli müesseseler tarafından paylaşılmış bulunuyordu. Bunlardan biri *evkaf*, diğeri *emlak*, bir diğeri de *miri* (tımar sistemi) idi. Mali açıdan fakir bir bölge olan Konya'da, Osmanlı idaresi, Türkmen cemaatlerini tarımsal alanlarda iskân ederek, gelirleri artırma siyasetini güdüyordu. Nitekim daha önceden tımara tahsis edilen bazı vergi kalemleri, Sultan III. Murad'ın emriyle bu kalemde çıkarıldı ve söz konusu imaretin vakfına ilhak edildi. Bu durum, II. Selim'in bu vakfı, kendi malında kurmadığının açık bir göstergesidir. Kamu kaynaklarını vakfa aktararak, imaretini işletmeye çalışmıştır. Atçeken göçebelerinin at yetiştirme imtiyazları, idare tarafından tedricen ellerinden alınmaya çalışılıyor, onları tarım yapmaya yöneltmek istiyordu. Osmanlı idaresinin göçebeleri ekinliklerde iskân etme siyasetinden, Kayı, İkibaşlı, Bulacalu, Büyük Erki ve Ocaklı gibi bölgenin Türkmen göçebeleri derinden etkilendiler. Bu paylaşımın bir müessese lehine gelişmesi, bölgede gelir paylaşımını fevkalade bozuyordu. Daha önceleri yapılan paylaşımlara dikkat edilmesi gerekiyordu. Taşpınar köylülerinin devlete ödedikleri öşür vergileri, Kızıl Şeyh zaviyesinin vakfı idi. Keseler ve Karakayalar köylülerinin ödediği öşürler, tımarlı sipahilere tahsis edilmişti. Alemdar, Gebecelü ve Hacı Hamza köylülerinin ödediği öşür ve salari vergileri, tımar sistemine dâhil edilmişti. Kara İlyas köyünün öşrü, Konya'daki Şeyh Ahmed Mescidi'ne tahsis edilmişti. Kızılviran köyünün öşrü tımara tahsis edilmişken, Kabız Ali köyünün öşür vergileri Konya'daki Darülhüffaz'ın

⁴ Atçekenler üzerine bkz. M. Akif Erdoğan, 'Konya Civarında 1530 Yılında Göçebeler', *İpek Yolu, Konya Kitabı VII*, Ed. Caner Arabacı, Konya, Aralık 2004, s. 3-12.

⁵ *İçel Mufassal Defteri*, Tapu Arşivi, Ankara, No. 128, v. 809-818

vakfiydi. Eskiden beri herhangi bir vakfa ait olan öşür vergilerine yerel idare dokunmamaya çalışıyordu. Gelir kaynağının aslı, köylüler ile göçebelerin ürettiği hububat (arpa ve buğday), çift ve ona bağlı vergiler, koyun vergisi, arı kovanları ve bostanlardan alınan vergiler ile *tapu*, *deştbani*, *badıheva* ve *arus* vergisi gibi vergi kalemleriydi. Zaten köylülerin ve göçebelerin bunlardan başka farklı bir mal üretme imkânları da yoktu. Netice olarak söz konusu imarete vakıf olan vergi kalemleri ya öşür ya da salari isimli vergi kalemlerinden ibaretti. Şubat 1601 tarihli bir muhasebe defterine göre, vakfa gelir getiren en önemli kalemler sırasıyla *badıheva*, buğday ve koyundur.⁶ Bu durum, vakfın tarım ve hayvancılığa bağlı olduğunu göstermektedir.

3. Vergi Mükellefleri

İmaret vakfına vergi ödeyen en önemli cemaatlerden biri büyük Atçeken cemaatine bağlı Bulacalı ile Kayı cemaatidir. Konya'nın Bayburt kazasında bulunan göçebe ve yarı göçebe haldeki Kayı cemaatiyle, II. Selim'in Konya valiliği esnasında ciddi bir mali irtibat sağlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Konya, Silifke ve Mut bölgelerinde bulunan ve imaret vakfına eklenen ekinliklerin mutasarrıfları da Kayılardır. Kısacası vakfa gelir sağlayan en önemli grup, Kayı Türkmenleridir. Nitekim Konya ile Ereğli arasında kalan Bayburt bölgesinde mevcut olan köylerin çoğu Kayı köyleridir. Oğuz boyları konusunda çalışmış olan uzman merhum Prof. Faruk Sümer (1924-1995), Konya Bayburt Kayıları üzerine şu bilgileri vermektedir:

*'Konya, Denizli, Menteşe Kayıları XVI. Yüzyılda göçebe hayatı henüz bırakmadılar. Konya bölgesindeki kayı oymağı Larende (Karaman) ile Ereğli şehirleri arasındaki Bayburt kazasında sakındı. Bu oymağın II. Bayezid devrinde çiftçilik yaptığı on kadar ekinliği (mezraa) vardı. Bu ekinlikler devlet tarafından onların yurtları sayılmıştır. Yavuz Sultan Selim devrinde 680 vergi nüfuslu olan Kayıların hepsi 'sipahi oğulları' idiler. 1547 yılında bunlardan bir kısmının Kapanlar, Gökköy, İbrahim, Divaneler ve Gebeciler adlı köylere yerleştirildiği tespit edilmiştir.'*⁷

Merhum Faruk Sümer, Konya Kayılarının hem göçebe olduklarını, hem tarımla meşgul olduklarını, hem de Sipahioğulları olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca onların bu çevrede bazı köylerde yerleştirildiklerinden bahsetmiştir. Gerçekten bu defterde Bayburt bölgesindeki bazı köylerin Kayı cemaati tarafından kurulduğu, bazılarının da köylerde yerleştikleri açıkça yazılmıştır.

Söz konusu defterde bulunan Kayılarla ilgili kayıtlar şunlardır:

1-Karye-i Oğuzhanlu, vakf-ı imare-ti cedid der Konya, tabi-i Bayburd, kurâ-i mezbure hududu dâhilinde olan dağlar ve otlaklar ve mezraalar ve kuyular cemaat-i Kayının yurtları olduğu Mevlana Hayreddin b. Musa kadı-i Bayburd huzurunda emr-i şerif ile teftiş olunup Ali b. Etmekçi nam sipahi muvacehesinde şer' ile sabit olunup hüccet-i

⁶ BOA, TS.MAd.9910

⁷ Faruk Sümer, 'Kayı', *DİA*, İstanbul 2002, s. 77

şer'iyeye verilüp ve Bayburt kadısı dahi imzalayup ve mühürledikten maada âlemü'l-ulemâi'l-mütebahhirîn efdalü'l-fudelai'l-müteşerrîün müfti Ebussuud Efendi imza-i şerifleri ile müşerref olan hüccetin ki sene tisa ve sebin ve tisamie Rebiü'l-ahiresinin evahiri ile muvarrahdır, mucibiyle amel olunmak için Südde-i saadetden emr-i şerif dahi varid olmuştur deyü defter-i atikde masturdur (v. 8a)

2-Karye-i Alemdar, Kayı cemaati temekkün edüp, karye olmuştur, rüsümü vakf-ı imaret-i cedid der Konya, öşr ve salari tımar, tabi-i sahra-yı Konya (v. 9b)

3-Karye-i Gebecelü, Kayı cemaatinden Gebeceler temekkün, karye olmuştur, rüsümü vakf-ı imaret-i cedid der Konya, öşr ve salari tımar, tabi-i sahra-yı Konya (v.9b)

4-Der karye-i Emir Murad Çiftliği, Kayı cemaatinden bazı mütemekkindir, tabi-i Konya (v.11b)

4. Sonuç

1585 tarihli bu arşiv kayıtlarından, Kayıların, Gebecelü, Oğuzhanlu, Alemdar ve Emir Murad Çiftliği köylerinde mevcut oldukları belgelenmektedir. Prof. Küçükdağ, Arapça vakfiyede, bu köylerin on adedinin *Kayı*, yedi adet köyün de *Aşağı Kayı* olarak bilindiğini ifade etmektedir.⁸ Bu sınıflandırma, yani aşağı-yukarı tanımlaması, bölgenin coğrafyasıyla ilgili gibi görünmektedir. Bayburt Kayı beylerinden bir kısmının 1585'de Osmanlı devletinden tımar almaları ve vergilerini II. Selim vakfına ödemeyi kabul etmeleri, bunların siyasi olarak Osmanlı taraftarı olduklarını göstermektedir (Tablo 1). Ancak, bölgedeki Kayı boyunun ise Safevi propagandasından etkilendikleri, Şahverdi ve Şahkulu gibi aldıkları şahıs isimlerinden, anlaşılmaktadır. Hububat tarımı ve hayvancılıkla uğraşan Oğuzhanlu köyünün ismi, Hasan oğlu Oğuzhan isimli tımar sahibi bir Kayı beyinden gelmektedir. Oğuzhanlu köyünün Kayıları, köydeki dağlar, otlaklar, ekinlikler ve kuyulara, o kadar sıkı sahip çıkmışlardır ki, başka bir müessesenin kaynaklarına müdahale etmesini önlemek için, Bayburt kadısı ile Ebussuud Efendi'den hüccet almışlardır. Kayı beylerine tahsis edilen tımarların çok zengin olmadığını da belirtmek gerekir.

⁸ Küçükdağ, *Konya Sultan Selim İmaret-i vakıfları*, s. 20.

Tablo 1: Konya Bayburt'ta II. Selim İmaretî vakfına vergi ödeyen Kayı/ Türkmen köyleri ve miktarı (Kaynak: Defter-i Evkaf-ı Merhum Sultan Selim Han der Konya, Cedit Vakıflar Tasnifi, No:2145/ 2167)

Konya Bayburt nahiyesindeki köyler (1585 yılında)	Vergi tutarı (akça)	Açıklamalar
Saru Satılmış	6310	Bulacalu cemaati
Mezidler	5450	
Tosun	4240	
Kayığlar (Divanlar)	3650	
İbrimözü	3640	
Komarular	3320	
Kadem-i Büyük	2940	
Çağırılık	2790	
Ilıca	2660	
Gök	2480	
Karakaya İnlisesi (Cenekler)	2410	
Gazikurd	2310	
Veliler	2170	
Göçü (Susuzca)	1980	
Gencek	1870	
Karakaya	1720	Öşrü tımar
Kaldan	1660	
Uzuncaköy ve Hünkârlar	1400	
Oğuzhanlu	1350	Kayı cemaati
Sülelü	1330	
Göçü	1320	
Barlak	1310	
Alemdâr	1200	Kayı cemaati, Öşür ve salari tımar
Saruhanlar	1000	
Hamir Öyüğü	820	
İkikuyu	720	İkibaşlı cemaatinin
Gebecelü	660	Kayı cemaati, Öşür ve salari tımar
Emir Murad Çiftliği	600	Kayı cemaati
Kızılviran	530	Öşrü tımar
Hacı Ali Mezrası	500	
Kara İlyas	450	Öşrü vakıf
Keseler	380	Öşrü tımar
Taşpınar (Çeltek)	340	Öşrü Kızıl Şeyh zaviyesine
Perpin (Sahra nahiyesinde)	312	
Hacı Hamza	290	Büyük Erki cemaati, Öşür ve salari tımar
Bimar Öyüğü	250	
Cemaat (Aksaray Hisarcık köyünde)	150	
Cemaat	100	
Kâbız Ali	60	Öşrü vakıf
Kör-kuyu (Zengicek'te)	?	
Toplam	75915	

Bilgilendirme: Çalışmada çıkar çatışması yoktur.

5. Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

BOA, *Mühimme Defteri*, XXXIX, Hüküm: 126.

BOA, TS.MAd.9910

Defter-i Evkâf-ı Merhum Sultan Selim Han der Konya, Tapu ve Kadastro Arşivi, Ankara, Cedit Vakıflar Tasnifi, No:2145/ 2167

İçel Mufassal Defteri, Tapu ve Kadastro Arşivi, Ankara, No. 128, v. 809-818

Basılı Eserler

Erdoğan, M. A. (2004). 'Konya Civarında 1530 Yılında Göçebeler', *İpek Yolu, Konya Kitabı VII*, Ed.: Caner Arabacı, Konya, Aralık, s. 3-12.

Küçükdağ, Y. (2009). 'Sultan Selim Camii ve Külliyesi' maddesi, *DİA*, 37, İstanbul, s. 517

Küçükdağ, Y. (2019) 'Konya Sultan Selim İmareti Vakıfları ve Vakfiyesi', *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, Konya 2019, s. 3-53

Sümer, F. (2002). 'Kayı', *DİA*, İstanbul, s. 77